

Nabeschouwingen Soedan 1972 anno 2010-2011.

Zelf wist ik in 1972 nauwelijks in wat voor nieuwe cultuur omgeving ik terecht kwam en heb de eerste tijd mijn ogen uitgekeken van verbazing omtrent gewoontes en gebruiken die in het Soedan van die tijd gangbaar waren. Sindsdien is er op een aantal terreinen weinig veranderd. De vrouwenbesnijdenis en de bruidschat zijn officieel wel verboden, maar worden nog steeds toegepast. Het oorlogsbestand met het zuiden was van tijdelijke aard en nadat de president Nimeiry in 1983 Islamitische wetgeving en de Sharia introduceerde voor heel Soedan, begon de strijd in en met het zuiden weer opnieuw. Men kan een deel van deze chronische strijd verklaren door de (cultureel gesproken) onzinnige landsgrenzen waarmee 125 jaar geleden onder leiding van Otto von Bismarck heel Afrika werd opgedeeld tussen de koloniale mogendheden. Het vooral christelijke zuid Soedan met nomadische veehouders hoorde veeleer bij het zuidwesten van Ethiopië dan bij de noordelijke moslim en woestijngebied, of bij de Arabieren. Darfur en de westelijke provincies zijn ook een heel ander deel van Afrika dan het stukje rond Khartoem en Ombdurman.

Het UNESCO scholenbouw programma coördineerde activiteiten met gelijksoortige bureaus in Libanon en India. Producten en werkmethoden die in de andere regio's waren ontwikkeld werden voor Afrika aangepast. Zoals de mogelijkheid om van eenvoudige houten plankjes een zeer stevige schoolstoel en tafel te maken. Dat was dus niet zo zinnig voor de Soedan want daar was geen hout. Het planning werk voor de scholenbouw dat we deden was zeker zinnig, maar wel vroeg ik me later af waarom we geen duidelijk lesmateriaal of instructie hadden gemaakt voor de schooldirecteuren om zelf de leslokalen en lesurenplanning te maken; uiteindelijk waren die directeuren wel geletterd. In die tijd konden ze allemaal Engels lezen en schrijven, als overlevering van het voormalige Engelse bewind. Kennelijk werd er de voorkeur aan gegeven om persoonlijk bij ze langs te gaan en alle opties met hen door te nemen en ze te overtuigen. De kans dat ze een document zouden bestuderen en dan hun gebouwen planning veranderen was echter laag ingeschat. De schooldirecteuren hadden namelijk meer belang om hun gebouwencomplex uit te breiden. Hun belang was dat iedere groep leerlingen een vast lokaal kon hebben en dan waren er daarnaast nog de specialistische lokalen nodig zoals voor natuurkunde, bibliotheek, etc.

Op een paar uur rijden van Khartoum lagen de geplunderde en verder vervallen en ruines van Baghrawiya uit de Meronitische periode (350 BC tot 350 AD). En dan overnachten aan de voet van de piramides en opletten dat je dan geen schorpioenen in je schoenen of slaapzak kreeg, en een spectaculaire zonsopgang. Dat was een van de excursies die je kon maken, en een van de leuke aspecten van het leven in een 'exotisch' land.

De UN met al haar divisies was aan een sterke groei bezig in die jaren, mede gefinancierd door Nederland. Khartoem was nu niet bepaald een plaats waar je makkelijk internationale UN experts naar toe kon krijgen. Ook in verband met de groeiende communistische invloeden in het land was de beslissing gauw gemaakt; wegwezen dus. Het verhuizen naar Senegal was een verbetering op het terrein van internationale communicatie. In Soedan was het reizen naar buurlanden niet mogelijk, en er was wel een planning om in Addis Abbeba en Nairobi de UN functies voor oost Afrika te concentreren. UNESCO was echter nogal Frans met het hoofdkantoor in Parijs dus werd gekozen voor Senegal waar je dan verder kon vliegen naar een aantal West Afrikaanse landen. Hoewel het scholenbouwprogramma ons inziens goede planningsadviezen gaf aan de diverse scholen, gebeurde dat hoofdzakelijk op initiatief van ons bureau, en slechts enigszins in samenspraak met de overheid uit dat land, sterk donor aangestuurd dus. Die overheid vond het wel goed wat we deden maar nam geen leiding of initiatief. Het was helemaal niet duidelijk of er naast de betreffende schooldirecteur wel werd gekeken naar onze plannen en of de plannen naderhand werden uitgevoerd. In feite waren onze rapporten een argument voor de overheid om geen klassenbouw financiering aan die scholen te geven, een averechts resultaat dus. Verder was er nauwelijks overleg met andere organisaties, ons kantoortje opereerde met een simpele focus op een enkel thema, geheel in een isolement.

De regelmatige *haboobs*, de woestijnstof stormen, gaven ook al niet een prettig woonklimaat en legde elke keer voor verschillende dagen het gehele leven lam. De wind stak op, en van kilometers afstand zag je een kilometer hoge en horizon-brede roze stofwolk aan zien komen rollen. Het fijne kleistof kwam door alle kieren het huis binnen, en de volgende dagen kon het personeel het hele gebouw weer van voren af aan ontstoffen en dweilen. En dan kwam er weer een *haboob*. Rondom de stad was een brede bosstrook aangepland door de Britten en in combinatie met uitgestrekte bevoelde katoenplantages verminderde dat een beetje de frequentie van de *haboobs*. Helaas, sinds het einde van het koloniale bewind werd er niet veel meer ontwikkeld aan de infrastructuur en de katoenbusiness kreeg het ook al moeilijk in verband met de ontwikkeling van synthetische garens.

In de korte tijd dat ik in Khartoem woonde heb ik me niet verdiept in de moslim cultuur met al haar speciale gewoontes en gedragsregels. Voor mij was het vooral eerst verbazing en daarna acceptatie; zo waren die mensen nu eenmaal. Het merendeel van de bevolking was volgens mijn begrip analfabeet, en als ze naar school gingen bestond de hoofdmoot uit het uit het hoofd leren van verzen uit de Koran. Slechts in latere jaren, toen ik vaker in aanraking kwam met andere moslim culturen, begon ik mij te realiseren in hoeverre de door de geestelijke leiders opgelegde gedragsregels waren gebaseerd op een mengeling van regelgevingen die honderden jaren geleden waren bedacht door schriftgeleerden en volksleiders. Niet alleen dat, maar de plaatselijke predikers in de moskeen gaven daar dan weer hun eigen uitleg aan die niet eens overeenkwam met de oorspronkelijke gedachte achter de regelgevingen. Dat kon allemaal omdat het merendeel van de bevolking niet kon lezen wat er in die boeken stond. Die eeuwenoude geschriften uit de tijden rond de negende en tiende eeuw stonden vol met geloofsprincipes en gedragsregels die wet werden en wellicht geschikt waren in een (middeleeuwse) woestijncultuur, en nu in een veranderde maatschappij standhielden.

Zo was er de Ramadam, met haar verplichtte vasten. Op zich heel gezond om een poosje te vasten en wat van je overvloedige vet af te raken, maar de bedoeling was dat je dat deed met zelfbeheersing en zonder drama. Een van de eerste dagen van de Ramadam moest ik 's middags op het ministerie zijn, maar er was niemand bij de poort of de receptie. Toen mijn ogen een beetje aan het donker gewend waren zag ik een paar benen achter de receptie balie uitsteken. "Wat is dat nu, een dooie?" Bleken het de dames van de receptie te zijn die daar op de grond lagen om uit te rusten en omdat ze dorst hadden en niets mochten drinken. Ze moeten dan 's morgens heel vroeg op om voor het eten van de mannen te zorgen zodat die dat voor zonsopgang binnen hebben, and dan 's middags op een nuchtere maag eten staan koken voor het avondmaal wat meestal een soort eetorgie was. Vooral de rijkere mensen hadden er moeite mee, want voor de arme mensen was de Ramadan nauwelijks een verandering van hun maaltijdenpatroon.

Er kwam een heleboel zelfinterpretatie bij van de meest invloedrijke geestelijken, en als bewijs werd er met de Boeken gezwaaid waar het allemaal in zou staan. Dat was echter niet zo, maar wie van jongs af aan alleen maar met die wijsheden was grootgebracht, kon je uiteindelijk ook niet meer anders denken. Dat simplistisch denken was zonder aanvullende of relativiserende informatie gedurende de gehele jeugd in de hoofden gestampt. Anders doen werd ook meteen afgestraft door de lokale gemeenschap die alle gedrag van iedereen in de gaten hield, vanaf de kledingvoorschriften tot hoe vaak je moet bidden en wat te eten. Een kern van het niet aanpassen van die geloofsbeleving zit hem in het feit dat een eenling zich niet buiten de gemeenschap wilde stellen; er was geen mogelijkheid om als normaal denkend individueel iets anders te uiten als je dat zou durven denken. Maar wat is normaal zonder kennis van andere waarden? Je moest denken en doen zoals de rest het deed op straffe van excommunicatie (bij wijze van spreke want ze hadden geen communie).

Uit de informatie die destijds in de Engelstalige kranten stond bleek het dat de Soedanese overheid helemaal niets deed aan enige ontwikkeling buiten de hoofdstad. In het begin van de jaren 2000 worden miljoenen mensen in Darfur uit hun dorpen verjaagd en verhongerd of vermoord als conflict tussen de centrale regering en rebellen die de onderdrukking door Khartoem zat waren; de bevolking van de westelijke provincies werd reeds gedurende decennia gemarginaliseerd. Ook toen werd er een beroep gedaan op de UN, de WFP en internationale NGOs om de bevolking te beschermen tegen de plunderende troepen. Door overbevolking en onvoldoende voedsel productie (of andersom), was daar ook al jaren hongersnood. Momenteel wordt de president van noord Soedan Omar-Al-Bashir gezocht voor oorlogsmisdaden. Terwijl de militaire overheid zich steeds verder bewapende met de modernste uitrustingen, werd het volk geleidelijk minder ontwikkeld en meer gebonden aan de pre-middeleeuwse gewoontes, gedicteerd door hun conventionele fundamentalistische religieuze leiders. Een voordeel was wel dat die oude gewoontes ook uit hetzelfde woestijnklimaat kwamen en dus min of meer pasten bij de klimaat zone. Als je in de bloedhete zon loopt dan is het meer comfortabel

in een lange dunne witte jurk en een royale witte katoenen lap op je hoofd. Als je schoon wilt blijven of niet door de zon wilt verbranden kan je maar beter goed ingepakt blijven.

Vrouwen besnijdenis komt tegenwoordig regelmatig in het nieuws, vooral met betrekking tot de landen ten zuiden van de Middellandse zee zoals Marokko en Algiers in Noord Afrika, en andere landen van de gehele Sahel zone, rondom de Sahara. Met steeds meer migraties uit Afrikaanse landen zoals Somalië, Ethiopië en Senegal worden Europese artsen steeds vaker geconfronteerd met de kwalijke resultaten van infibulatie. Vooral Frankrijk is heden ten dage een voorloper van de bestrijding van deze vorm van besnijdenis met effectieve voorlichting, controle en straffen die schoorvoetend door Nederland worden overgenomen.

Er is zelfs een franse zanger Bafin Cul die rap songs maakt over dit onderwerp en het daardoor helpt bespreekbaar maken; sommige meisjes dachten dat het normaal was totdat ze met anderen over hun verminkte lichaam konden praten.

Destijds probeerde ik die situaties te bekijken vanuit een technisch of praktisch oogpunt. De bruidschat en daardoor het late trouwen van de mannen had natuurlijk een remmende factor op de bevolkingsgroei, waarbij je in een woestijn al helemaal niet een groeiende bevolking moet hebben. De bruidschat had ook een bindende werking tussen de families die elkaar allemaal geld hadden uitgeleend. Je trouwde in feite met goedkeuring en financiële steun van de twee families en die moesten dus wel met elkaar overweg kunnen. Zo ontstaat er een sociale binding die gunstig is op de lange termijn. Door het late trouwen en de besloten families keken jonge mannen met gulzige blikken naar elk stukje vrouw, en dan was het maar beter om die vrouwen goed af te schermen (toedekken met sluiers) tegen die sekshongerige mannen. Het ene gedrag versterkt het andere en zo ontstaat er een spiraal van afscheiding die in de westerse ogen asociaal is.

Een van de bruiloftsgasten op de trouwerij van Bashir, de collega van ons kantoor

Anno 2011 wordt Soedan door westerse landen beschouwd als een falende staat, behalve misschien door China die er alle aardolie oppompt en weghaalt. Na vijftig jaar gewapende conflicten tussen het zuidelijke Afrikaanse gedeelte ten noorden van Juba en Khartoem in het Arabische gedeelte is het zuiden van de Soedan met Juba nog steeds een van de armste en minst ontwikkelde gebieden in Afrika en de wereld. De afscheidingsbeweging van het zuidelijke Juba en omliggende provincies werd in juli 2011 afgerond met een referendum over hun onafhankelijkheid en met de ontwikkeling van een eigen staat. Daarbij werden de kunstmatige grenzen van de Soedan een beetje aangepast aan de werkelijke situatie van twee verschillende volkeren. Helaas niet goed uitgewerkt, want de Nuba bevolking is aan de verkeerde kant van de nieuwe grens uitgekomen.

Op 10 juli 2011 werd zuid Soedan officieel onafhankelijk, maar tegelijkertijd probeert de regering in het noorden de stammenstrijd aan te wakkeren en het grondgebied met de oliebronnen te veroveren. Langs die nieuwe grenzen zijn reeds 100,000 mensen op de vlucht voor het oorlogsgeweld. Het zal nog decennia duren voordat de mijnevelden zijn opgeruimd. De Nuba stammen worden gebombardeerd en uitgehongerd; meer dan 25,000 schuilen in grotten in het Nuba gebergte. Volgens de berichten is dat omdat ze geen goede moslims zijn, want ze leven in harmonie met de christenen in plaats van ze te verdrijven of vermoorden. Het einde van de conflicten zijn niet in zicht.

Tegen het einde van 2011 sluit noord Soedan de oliepijpleidingen van het nieuwe Zuid Soedan naar de exporthaven in Port Soedan omdat er niet is betaald voor het gebruik. Dat was de enigste inkomstenbron van het nieuwe land. De economische oorlog tegen het zwarte en afgescheiden zuiden is volop in gang gezet. De stammen van de veenomaden zijn in aantallen gegroeid en hebben dus meer land nodig en dat is er niet, dus nu vermoorden ze elkaar weer zoals vroeger.

Ontwikkelingshulp; wat heeft het scholenbouw kantoortje nu opgeleverd?

- De UNESCO scholen advies unit was een van de eerste bureaus in Afrika dat op een gestructureerde manier keek naar de scholenbouw. Daarmee werd tegelijkertijd een stukje know-how uit Europa overgedragen naar Afrika. Omdat er een coördinatie bestond met de andere regionale bureaus in b.v. India en Libanon was er sprake van noord-zuid en zuid-zuid kennis uitwisseling.
- De verspreiding van de informatie naar de doelgroep(en) was nogal beperkt vanwege de vertaalslag en het distributie model op gestencilde documenten. Momenteel kunnen meer mensen Engels lezen en zouden de documenten op Internet gezet worden.
- De UNESCO heeft geleerd dat je goede internationale communicatie met vluchten moet hebben om een regionaal bureau te runnen, en dat Khartoem destijds niet de goede locatie was.
- Een beperkt aantal mensen heeft er een aantal maanden een inkomen mee verdient en de documenten die we geproduceerd hebben waren best aardig; nog steeds kunnen we van sommige gebruik maken.
- Aan de andere kant zullen een aantal schooldirecteuren het advies naast zich neer hebben gelegd, omdat ze een uitbreiding van hun gebouw wilden in plaats van efficiënter gebruik van gebouwen.
- Een secretaresse heeft haar doktersrekeningen kunnen betalen, indirect omdat de UN voordelige belasting voordelen had voor de buitenlandse experts.
- Een paar huizenbezitters hebben dik verdiend met het verhuren van hun woningen aan buitenlanders.
- Een Bailey ponton brug plannen kan grote infrastructurele voordelen voor de omliggende bevolking hebben als die er ook komt, maar als er geen einde komt aan de lokale oorlogen, zal de armoede spiraal verder zakken. Ik dacht wel dat die brug er nog is gekomen, maar omdat zuid-Soedan weer in een onderdrukking en oorlog situatie verzeild raakte, zijn de meeste initiatieven toch niet op een blijvende verbetering uitgelopen.
- Als de algemene overheidsstructuur van een land niet op een positieve manier functioneert is het werken aan het verbeteren van details niet zo zinvol, omdat het achteraf verloren geld, tijd en energie blijkt. Het is echter niet zo duidelijk of iemand dat wel zo leert als een ervaring, meestal is de continuïteit van de organisatie (de UN) en daarmee de eigen werkgelegenheid belangrijker dan het effect van de hulp op de doelgroep.
